

Robert Rybski Anna Zientara

Zbrodnia przeciwko środowisku i inne aspekty prawne ochrony środowiska. Wprowadzenie

Greene A., The campaign to make ecocide an international crime: Quixotic quest or moral imperative?, "Fordham Environmental Law Review" 2019, t. 30 (3), <https://ir.lawnet.fordham.edu/elr/vol30/iss3/1>.

Killean R., From ecocide to eco-sensitivity: "Greening" reparations at the International Criminal Court, "The International Journal of Human Rights" 2021, t. 25 (2), <https://doi.org/10.1080/13642987.2020.1783531>.

Killean R., Short D., A critical defence of the crime of ecocide, "Environmental Politics", 24.04.2025 r., <https://doi.org/10.1080/09644016.2025.2492441>.

Masson-Delmotte V. i in. (red.), IPCC, 2021: Climate Change 2021: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, Cambridge 2023, <https://doi.org/10.1017/9781009157896>.

Nowak E., Ekobójstwo. Ku nowej kategorii międzynarodowego prawa karnego, "Przegląd Sejmowy" 2023, nr 4 (177). <https://doi.org/10.31268/PS.2023.198>

Nyka M., Crime against the natural environment - ecocide - from the perspective of international law, "Eastern European Journal of Transnational Relations" 2022, t. 6 (2), <https://doi.org/10.15290/eejtr.2022.06.02.01>.

Pływaczewski W., Narodowska J., Ekobójstwo - nowa kategoria zbrodni międzynarodowej? Uwagi na tle wojennych szkód środowiskowych w Ukrainie, "Przegląd Policyjny" 2024, nr 2. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0054.8519>

Pörtner H.-O. i in. (red.), IPCC, 2022: Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, Cambridge 2023, <https://doi.org/10.1017/9781009325844>.

Shukla P. i in. (red.), IPCC, 2022: Climate Change 2022. Mitigation of Climate Change. Working Group III Contribution to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, Cambridge 2023, <https://doi.org/10.1017/9781009157926>.

World Meteorological Organization, State of the Global Climate 2023, Geneva 2024. World Meteorological Organization, State of the Global Climate 2024, Geneva 2025.

Adrianna Zawadzka

Zbrodnia przeciwko środowisku jako nowy typ zbrodni przeciwko ludzkości przez pryzmat przepisów prawa międzynarodowego

Bartusik M., Czym jest ekocyd? Zbrodnie na naturze znamy już od lat 70., ŚwiatOZE.pl, 27.09.2023 r., <https://swiatoze.pl/czym-jest-ekocyd/> (dostęp: 14.09.2024 r.).

Danchi H., Leslie S.W., Chen R.J., Agent Orange Toxicity, (w:) StatPearls (Internet). Treasure Island (FL), StatPearls Publishing, 2025.

Department of Environmental Affairs and Tourism (Republic of South Africa), Stepping up enforcement. Against environmental crime, [2025], <https://cw.co.za/wp-content/uploads/2023/02/Environmental-Crime-booklet.pdf> (dostęp: 22.12.2024 r.).

The EU's fight against environmental crime, European Council, 2022,

<https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/eu-fight-environmental-crime-2022/>
(dostęp: 23.12.2024 r.).

Freeland S., Crimes against the environment and international criminal law, International Bar Association, [2025], <https://www.ibanet.org/article/6D983066-BCDB-481A-8C79--BD47362BDB49> (dostęp: 14.09.2024 r.).

Hachiya N., The history and the present of Minamata disease - Entering the second half a century, "Japan Medical Association Journal" 2006, t. 49 (3), <https://www.med.or.jp/english/activities/pdf/jmaj/v49no03.pdf#page=21> (dostęp: 18.04.2025 r.).

Harada M., Minamata disease: Methylmercury poisoning in Japan caused by environmental pollution, "Critical Reviews in Toxicology" 1995, t. 25 (1), <https://doi.org/10.3109/10408449509089885>

Heller K.J., Skeptical Thoughts on the Proposed Crime of "Ecocide" (That Isn't), *OpinioJuris*, 23.06.2021 r., <https://opiniojuris.org/2021/06/23/skeptical-thoughts-on-the-proposed-crime-of-ecocide-that-isnt/> (dostęp: 19.04.2025 r.).

de Hemptinne J., Prosperi L., Prosecuting Ecocide Before the International Criminal Court: Concrete Possibility or Long-Term Aspiration? (Part 1), Utrecht University, 2024, <https://www.uu.nl/en/news/prosecuting-ecocide-before-the-international-criminal-court-concrete-possibility-or-long-term> (dostęp: 19.04.2025 r.).

Huisman W., Van Erp J., Opportunities for environmental crime: A test of situational crime prevention theory, "The British Journal of Criminology" 2013, t. 53 (6), <https://doi.org/10.1093/bjc/azt036>

Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide. Commentary and core text, Stop Ecocide Foundation, June 2021, <https://static1.squarespace.com/static/5ca2608ab914493c64ef1f6d/t/60d7479cf8e7e5461534dd07/1624721314430/SE+Foundation+Commentary+and+core+text+revised+%281%29.pdf> (dostęp: 14.09.2024 r.).

Killean R., Could criminalising ecocide increase accountability for environmental harm in conflicts?, Conflict and Environment Observatory, 22.04.2021 r., <https://ceobs.org/could-criminalising-ecocide-increase-accountability-for-environmental-harm-in-conflicts/> (dostęp: 19.04.2025 r.).

Majmurek J., Czas, by prawo zaczęło ścigać ekobójstwo, rozmowa z Nabilem Ahmedem, Krytyka Polityczna, 13.11.2018 r., <https://krytykapolityczna.pl/serwis-klimatyczny/czas-by-prawo-zaczelo-scigac-ekobojstwo/> (dostęp: 14.09.2024 r.).

Mekdeci B., Agent Orange and Birth Defects, Birth Defect Research for Children, [2025], <https://birthdefects.org/agent-orange/> (dostęp: 17.04.2025 r.).

Nellemann C. i in., World Atlas of Illicit Flows, INTERPOL, RHIPTO (Norwegian Center for Global Analyses), Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 2018.

Nowak E., Ekobójstwo. Ku nowej kategorii międzynarodowego prawa karnego, "Przegląd Sejmowy" 2023, nr 4 (177), <https://doi.org/10.31268/PS.2023.198>

Nyc M., Przestępstwa białych kołnierzyków jako zagrożenie dla ekonomicznego bezpieczeństwa państwa, "Bezpieczeństwo: Teoria i Praktyka" 2008, nr 2 (1-2).

Olson K., Morton L., Long-term fate of Agent Orange and Dioxin TCDD contaminated soils and sediments in Vietnam hotspots, "Open Journal of Soil Science" 2019, t. 9 (1), <https://doi.org/10.4236/ojss.2019.91001>.

Patel P., Expanding past genocide, crimes against humanity, and war crimes: Can an ICC Policy Paper expand the court's mandate to prosecuting environmental crimes?, "Loyola University Chicago International Law Review" 2016, t. 14 (2).

Phan X.D., Agent Orange in Vietnam: Legality and US Insensitivity, The Diplomat, 14.04.2022 r., <https://thediplomat.com/2022/04/agent-orange-in-vietnam-legality-and-us->

[insensitivity](#) (dostęp: 14.09.2024 r.).

Raparelli L., Are Crimes Against Humanity the Right Framework to Tackle International Environmental Crimes?, King's College London, 31.08.2022 r., https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=5151370#paper-references-widget (dostęp: 24.03.2024 r.).

Shamloo B., Gholipour G., Galston's Legal Legacy: Re-reading the Birth Process of the Concept of Ecocide, "Criminal Law Research" 2022, t. 13 (1), <https://doi.org/10.22124/jol.2022.19312.2112>.

Smith T., The International Criminal Court Will Start Prosecuting People Who Commit Crimes Against the Environment, The Conversation, 2016, <https://truthout.org/articles/the-international-criminal-court-will-start-prosecuting-people-who-commit-crimes-against-the-environment> (dostęp: 14.09.2024 r.).

Stachnik P., Największe zbrodnie Amerykanów w Wietnamie, Ciekawostki historyczne.pl, 23.03.2019 r., <https://ciekawostkihistoryczne.pl/2019/03/23/najwieksze-zbrodnie-amerykanow-w-wietnamie> (dostęp: 14.09.2024 r.).

Sterio M., Crimes against the environment, ecocide, and the International Criminal Court, "Case Western Reserve Journal of International Law" 2024, t. 56 (1), <https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2677&context=jil> (dostęp: 14.09.2024 r.).

Swintek P., The Environmental Effects of War, "Student Theses 2001-2013" 2006, 71, https://research.library.fordham.edu/environ_theses/71 (dostęp: 23.03.2025 r.).

Ta broń truje nieprzerwanie już 40 lat. Agent Orange w Wietnamie wciąż jest groźny. USA zaprzeczają, "National Geographic", 5.02.2019 r., <https://www.national-geographic.pl/ludzie/ta-bron-truje-nieprzerwanie-juz-40-lat-agent-orange-w-wietnamie-wciaz-jest-grozny-usa-zaprzecza> (dostęp: 14.09.2024 r.).

Truong K.N., Dinh K.V., Agent Orange: Half-century effects on the Vietnamese wildlife have been ignored, "Environmental Science & Technology" 2021, t. 55 (22), 15007-15009, https://pubs.acs.org/doi/epdf/10.1021/acs.est.1c06613?ref=article_openPDF (dostęp: 17.04.2025 r.). <https://doi.org/10.1021/acs.est.1c06613>

Nellemann C. i in. (red.), The Rise of Environmental Crime. A Growing Threat To Natural Resources Peace, Development And Security, United Nations Environment Programme, Interpol, Nairobi 2016, s. 64-65, <https://www.interpol.int/en/content/download/5099/file/UNEPINTERPOL%20Report%20The%20Rise%20of%20Environmental%20Crime.pdf> (dostęp: 22.12.2024 r.).

Yokoyama H., Mercury Pollution in Minamata, Springer, Singapore 2018, <https://library.oapen.org/bitstream/id/9b9692e2-1ea5-48f2-a25b-2980d1e7d3ab/1002235.pdf> (dostęp: 18.04.2025 r.).

Aleksandra Krawczyk

Ekobójstwo jako zbrodnia przeciwko środowisku – prawdopodobieństwo klasyfikacji świadomego niszczenia środowiska jako przestępstwa oraz objęcia go jurysdykcją Międzynarodowego Trybunału Karnego

Auf O., The Implementation Crisis - with Richard Falk, "The Cairo Review", 20.05.2024 r., <https://www.thecairoreview.com/podcasts/the-implementation-crisis-with-richard-falk/> (dostęp: 14.03.2025 r.).

Danchi H., Leslie S.W., Chen R.J., Agent Orange Toxicity, NCBI, 16.08.2024 r.,

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK594243/> (dostęp: 14.03.2025 r.).

Ecocide Law, 25.05.2020 r., <https://eco-nnect.com/ecocide-law> (dostęp: 14.03.2025 r.).

Ecocide Law. History, [bd.], <https://ecocidelaw.com/history/> (dostęp: 14.03.2025 r.).

Falk R.A., Environmental Warfare and Ecocide - Facts, Appraisal, and Proposals, "Bulletin of Peace Proposals" 1973, t. 4 (1). <https://doi.org/10.1177/096701067300400105>

Falk R.A., Revitalizing International Law, Iowa 1989; Human Rights Council discusses Human Rights situation in Palestine and other Occupied Arab Territories, UN Human Rights, 13.06.2013 r., <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2013/06/human-rights-council-discusses-human-rights-situation-palestine-and-other> (dostęp: 14.03.2025 r.).

Fic R., Akty prawa międzynarodowego dotyczące odpowiedzialności karnej w prawie ochrony środowiska w kontekście środków penalnych przewidzianych w prawie polskim, "Prawne Problemy Górnictwa i Ochrony Środowiska" 2022, nr 2. <https://doi.org/10.31261/PPGOS.2022.02.05>

In memoriam: Arthur Galston, plant biologist, fought use of Agent Orange, Yale News, 18.07.2008 r., <https://news.yale.edu/2008/07/18/memorial-arthur-galston-plantbiologist-fought-use-agent-orange> (dostęp: 11.03.2025 r.).

James J., Madison M., Climate Champ Arthur W. Galston - Coined Term "Ecocide", Ecocide As International Law? Climate Champion Polly Higgins, Vanuatu Asks ICC to Make

Ecocide a Crime, The Climate, 13.12.2021 r., <https://theclimate.org/climate-champarthur-w-galston-coined-term-ecocide-ecocide-as-international-law-climate-championpolly-higgins-vanuatu-asks-icc-to-make-ecocide-a-crime/> (dostęp: 11.03.2025 r.).

Jonas H., Das Prinzip Verantwortung. Versuch einer Ethik für die technologische Zivilisation, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 1984.

Jonas H., Warum die Technik ein Gegenstand für die Ethik ist, 21.02.2023 r., <https://jochenteuffel.com/2023/05/13/hans-jonas-warum-die-moderne-technik-ein-gegenstand-fur-die-ethik-ist-mit-jedem-neuen-schritt-fortschritt-der-grostechnik-setzen-wir-uns-schon-unter-den-zwang-zum-nachsten-und-verm/> (dostęp: 8.05.2025 r.).

June 2021: Historic moment as Independent Expert Panel launches definition of ecocide, Stop Ecocide, June 2021, <https://www.stopecocide.earth/legal-definition> (dostęp: 10.09.2024 r.).

Legal definition of ecocide completed, Stop Ecocide, June 2021, <https://www.stopecocide.earth/expert-drafting-panel> (dostęp: 10.09.2024 r.).

Nowak E., Ekobójstwo. Ku nowej kategorii międzynarodowego prawa karnego, "Przegląd Sejmowy" 2023, nr 4 (177). <https://doi.org/10.31268/PS.2023.198>

de Pompignan N., Ecocide, SciencesPo, 3.11.2007 r., <https://www.sciencespo.fr/mass-violence-war-massacre-resistance/fr/document/ecocide.html> (dostęp: 14.03.2025 r.).

Public Health. Agent Orange, U.S. Department of Veterans Affairs, [bd.], <https://www.publichealth.va.gov/exposures/agentorange/> (dostęp: 14.03.2025 r.).

Richard Falk. Chairman of Euro-Med Monitor's Board of Trustees, Euro-Med Human Rightsd Monitor, [bd.], <https://euromedmonitor.org/en/authors/4/Richard-Falk> (dostęp: 11.03.2025 r.).

Rosół P., Hans Jonas. O etycznej odpowiedzialności nauki i techniki, Universitas, Kraków 2017.

Serzhanova V., Organizacja i funkcjonowanie Międzynarodowego Trybunału Karnego, "Journal of Modern Science" 2014, t. 20 (1).

Szawłowski R., Rafał Lemkin. Biografia intelektualna, Wydawnictwo Sedno, Warszawa 2020.

Sebastian Konrad Matyjek

Ekobójstwo jako czyn malum per se przeciwko ludzkości

Bar W., Ekobójstwo i grzech ekologiczny: dwa terminy - dwa porządki - wspólna sprawa, "Studia Prawnicze KUL" 2020, nr 2. <https://doi.org/10.31743/sp.5808>

Budyn-Kulik M., (w:) M. Mozgawa (red.), Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, LEX 2024.

Bułgajewski H., Rosja oskarżona o "ekobójstwo" w Ukrainie. Co to oznacza?, SMOGLAB, 13.07.2023 r., <https://smoglab.pl/rosja-oskarzona-o-ekobojstwo-w-ukrainie-co-to-oznacza/> (dostęp: 30.09.2024 r.).

Dec-Kiełb M., Raport NIK: Wielka katastrofa Odry i... rządu, Prawo.pl, 14.11.2023 r., <https://www.prawo.pl/samorzad/raport-nik-w-sprawie-katastrofy-na-odrze,523973.html> (dostęp: 11.03.2025 r.).

Eichler L.J., Ekobójstwo jest ludobójstwem. Próba dekolonizacji pojęcia, "Teksty Drugie. Teoria literatury, krytyka, interpretacja" 2023, nr 3. <https://doi.org/10.18318/td.2023.3.13>

Gruszecka D., (w:) J. Giezek (red.), Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz, LEX 2021. Higgins P., Eradicating Ecocide: Laws and Governance to Prevent the Destruction of Our Planet, Shephard-Walwyn, London 2010.

Karaczun Z., Koronawirus ogranicza emisję CO2. Kryzys po pandemii może jednak zepchnąć ochronę klimatu na drugi plan, "Newseria Biznes", 1.04.2020 r., <https://biznes.newseria.pl/news/koronawirus-ogranicza,46255587> (dostęp: 3.03.2021 r.).

Kojzar K., Raport UE o zatruciu Odry: największym winnym katastrofy jest człowiek, OKO.press, 23.02.2023 r., <https://oko.press/odra-raport-ue> (dostęp: 7.10.2024 r.).

Kosonoga-Zygmunt J., (w:) J. Majewski (red.), Kodeks karny. Komentarz, LEX 2024. Kulik M., (w:) M. Mozgawa (red.), Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, LEX 2024.

Le Quéré C. i in., Temporary reduction in daily global CO2 emissions during the COVID-19 forced confinement, Nature Climate Change, "Nature", 19.05.2020 r., <https://www.nature.com/articles/s41558-020-0797-x> (dostęp: 10.10.2024 r.). <https://doi.org/10.1038/s41558-020-0797-x>

Małecki M., Zabójstwo Odry: odpowiada ten, kto zatrzał rzekę, jak i ten, kto nie zapobiegł skażeniu, Dogmaty Karnisty, 16.08.2022 r., <https://www.dogmatykarnisty.pl/2022/08/zabojstwo-odry/> (dostęp: 7.10.2024 r.).

Nowak E., Ekobójstwo. Ku nowej kategorii międzynarodowego prawa karnego, "Przegląd Sejmowy" 2023, nr 4 (177). <https://doi.org/10.31268/PS.2023.198>

Pohl Ł., (w:) R.A. Stefański (red.), Kodeks karny. Komentarz, Wolters Kluwer, Warszawa 2018.

Sekuła P., Katastrofa w Czarnobylu. Ukraińcy wobec tragedii 1986 roku, Wydawnictwo RYS, Poznań 2022.

Zgoliński I., (w:) V. Konarska-Wrzosek (red.), Kodeks karny. Komentarz, LEX 2023.

Karolina Rostalska

Ekobójstwo wśród przestępstw przeciwko środowisku – ujęcie polskie natleprawakarnegoFrancjiiBelgii

Bertram D., Ecocide à la Bruxelloise, "Verfassungsblatt" 2024, t. 3.
<https://doi.org/10.59704/6637da4a696d9542>

Dziewulak D., Ustroje szkolne państw członkowskich Unii Europejskiej, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2020. <https://doi.org/10.31268/d.dziewulak.2020.02>

Guinchard S., Debard T. (red.), Lexique des termes juridiques, 18e ed., Dalloz, Paris 2011.
Jacobs S., La Belgique intègre l'écocide dans son code pénal, Greenpeace, Komunikat prasowy, 22.02.2024 r., <https://www.greenpeace.org/belgium/fr/communiqu%C3%A9-de-presse/56257/la-belgique-int%C3%A8gre-le-cod%C3%A9-p%C3%A9nal/> (dostęp: 11.10.2025 r.)

Montavon C., Desaulles M., Regards croisés sur le crime d'écocide: des tentatives de concrétisation du concept, entre société civile et institutions (inter)nationales, "Droit et société" 2022, nr 112 (3). <https://doi.org/10.3917/drs1.112.0643>

Nellemann C. i in. (red.), World Atlas of Illicit Flows, RHIPTO, 2018.

Nowak E., Ekobójstwo. Ku nowej kategorii międzynarodowego prawa karnego, "Przegląd Sejmowy" 2023, nr 4 (177). <https://doi.org/10.31268/PS.2023.198>

Persenaire C., L'écocide dans le futur Livre II du Code pénal : analyse critique de sa portée et de certaines de ses implications, UCLouvain, 2024.

Rogacka-Rzewnicka M., Prawo karne, (w:) A. Machowska, K. Wojtyczek (red.), Prawo francuskie, t. 1, Zakamycze, Kraków 2004.

Stępiak P., Środki penalne we Francji i Polsce. Doktryna, legislacja, praktyka, C.H. Beck, Warszawa 2012.

Tlapák Navrátilová J., Europeizacja ochrony środowiska poprzez prawo karne, "Ius Novum" 2024, t. 18 (3). <https://doi.org/10.2478/in-2024-0019>

Zawłocki R., Karnoprawna ochrona środowiska naturalnego, "Przegląd Prawa Rolnego" 2014, nr 1 (14). <https://doi.org/10.14746/ppr.2014.14.1.6>

Karolina Kozdrowicz

Nielegalne wysypiska śmieci w Polsce – aspekty prawnokarne

Brach M., Wiśniewski M., Przestrzenne aspekty dzikich wysypisk odpadów komunalnych w lasach na terenie leśnictwa Stankowizna, "Roczniki Geomatyki" 2012, t. 10, nr 5.

Bręborowicz G., Położnictwo i ginekologia, t. 2, Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa 2007.

Cygan W., Długofalowe skutki pożarów na dzikich składowiskach odpadów, "Gazeta Uniwersytecka UŚ" 2023, nr 10 (310), <https://gazeta.us.edu.pl/node/433513> (dostęp: 24.03.2025 r.).

Dobrzyńska D., Kulig A., Kutla G., Wpływ wysypisk odpadów komunalnych na stan zanieczyszczenia gleb, "Prace Naukowe Politechniki Warszawskiej. Inżynieria Środowiska" 1998, t. 26.

Gajda A., Plaza M., Wysypiska śmieci w Ojcowskim Parku Narodowym, "Prądnik. Prace i Materiały Muzeum im. Prof. Władysława Szafera" 2008, nr 18.

Gardocki L., Prawo karne, C.H. Beck, Warszawa 2023.

Grygorczuk-Petersons E., Wiater J., Dzikie wysypiska śmieci w gminie Klukowo w województwie podlaskim, "Polish Journal of Sustainable Development" 2016, t. 20. <https://doi.org/10.15584/pjsd.2016.20.7>

Kaler T., Wpływ nielegalnych wysypisk śmieci na środowisko naturalne, Portal Ochrony Środowiska, 18.09.2023 r., <https://portalochronysrodowiska.pl/gospodarka-odpadami/wpływ-nielegalnych-wysypisk-smieci-na-srodowisko-naturalne-3016.html> (dostęp: 24.03.2025 r.).

Kostecka J., Koc-Jurczyk J., Odpady niebezpieczne a problem retardacji przekształcania zasobów przyrodniczych, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, "Biuletyn" 2010, nr 242.

Kostecka J., Koc-Jurczyk J., Garczyńska M., Rozważania na temat zrównoważonej gospodarki odpadami, "Polish Journal for Sustainable Development" 2016, t. 20. <https://doi.org/10.15584/pjsd.2016.20.12>

Kowalczyk-Juśko A., Biogazownie. Szansą dla rolnictwa i środowiska, Fundacja na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa, [bd.], https://ksow.pl/files/Bazy/Biblioteka/files/publikacja_Biogazownie.pdf (dostęp: 24.03.2025 r.).

Lar K., Załowska R., Skutki zdrowotne zamieszkiwania w sąsiedztwie składowisk odpadów, "Medycyna Środowiskowa. Environmental Medicine" 2013, t. 16 (4).

Lipka P., Pojęcie i klasyfikacja strat społecznych i gospodarczych z tytułu degradacji środowiska, "Państwo i Społeczeństwo" 2004, t. IV (2).

Pradziadowicz M., Oddziaływanie dzikich wysypisk śmieci na środowisko naturalne (na przykładzie wybranych miast województwa zachodniopomorskiego), "Europa Regionum" 2013, t. 17.

Stefański R.A. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Wolters Kluwer, Warszawa 2025. Szydlowski K., Podlasińska J., Oddziaływanie nielegalnych wysypisk śmieci w północno-zachodniej części gminy Barlinek na zawartość metali ciężkich w glebie, "Ecological Engineering & Environmental Technology" 2017, t. 18 (1).

Witek R., Dzikie wysypiska śmieci, "Dzika Przyroda" 2007, nr 5.

Wolska I., Stop wiosennemu wypalaniu traw, Nadleśnictwo Krucz, 5.04.2016 r., https://krucz.pila.lasy.gov.pl/aktualnosci/-/asset_publisher/1M8a/content/stop-wiosennemu-wypalaniu-traw/pop_up (dostęp: 24.03.2025 r.).

Maciej Stępień

Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych za czyny przeciwko środowiskuzabronionepodgroźbąkary

Antoniak-Drożdż A., Zakres podmiotowy ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 2.

Furdzik D., Analiza kar i środków karnych w ustawie z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary na tle prawnoporównawczym, „Prokuratura i Prawo” 2019, nr 5.

Giezek J., Łabuda G., System sankcji w ustawie o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 11–12.

Jaworowicz-Rudolf A., Odpowiedzialność karna w ochronie środowiska w przepisach prawa międzynarodowego i unijnego, (w:) M. Górski (red.), Prawo ochrony środowiska, Wolters Kluwer, Warszawa 2021.

Nazaruk P., Prawo spółek handlowych jako część prawa handlowego, (w:) P. Nazaruk (red.),

Prawo handlowe, Wolters Kluwer, Warszawa 2023.

Ochman P., Z problematyki przestępczości przedsiębiorstw w prawie karnym gospodarczym. Uwagi o systemie sankcji w ustawie o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2021, nr 62.

Pawłowski J., Pałacy problem wysypisk. Taniej jest spalić śmieci niż przeprowadzać recykling, „Gazeta Prawna”, 16.05.2018 r., <https://serwisy.gazetaprawna.pl/ekologia/artykuly/1124020,pozary-wysypisk-smieci-zatrucie-powietrza.html> (dostęp: 20.12.2024 r.). <https://doi.org/10.19195/2084-5065.62.3>

Tlapák Navrátilová J., Europeizacja ochrony środowiska poprzez prawo karne, "Ius Novum" 2024, t. 18 (3). <https://doi.org/10.2478/in-2024-0019>

Zalewski W., Odpowiedzialność podmiotu zbiorowego w prawie karnym – w poszukiwaniu racjonalności, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2017, t. 37.

Patrycja Zgardzińska

Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych za przestępstwa przeciwko środowisku – wymiar procesowy

Antoniak-Drożdż A., Zakres podmiotowy ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 2.

Bartosiewicz A., Przesłanki odpowiedzialności podmiotu zbiorowego – aspekty praktyczne, „Przegląd Prawa Handlowego” 2004, nr 2.

Bartosiewicz A., Spółki osobowe a odpowiedzialność podmiotów zbiorowych, „Przegląd Prawa Handlowego” 2003, nr 9.

Borkowska K.K., Przesłanki odpowiedzialności podmiotu zbiorowego w prawie polskim i szwajcarskim – uwagi na tle prawnoporównawczym, „Studia Prawnoustrojowe” 2021, nr 53. <https://doi.org/10.31648/sp.7025>

Filar M., Kwaśniewski Z., Kala D., Komentarz do ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary, TNOiK, Toruń 2003.

Habrat D., Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary. Komentarz, LEX 2014.

Jantowski L., (w:) M. Bałwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak (red.), Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany, LEX 2024.

Karkut D., Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych – ujęcie prawnoporównawcze, „Folia Iuridica Wratislaviensis” 2013, t. 2 (1).

Krawczyk A., Giehsman A., Sukcesja odpowiedzialności karnej łączących się spółek, „Prokuratura i Prawo” 2016, nr 7–8.

Mik B., Charakter prawny odpowiedzialności podmiotów zbiorowych w świetle ustawy z dnia 28 października 2002 r., „Przegląd Sądowy” 2003, nr 7–8.

Namysłowska-Gabrysiak B., Ustawa o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych. Komentarz, Zakamycze, Kraków 2004.

Skwarczyński H., Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych jako nowy rodzaj odpowiedzialności za czyny zabronione pod groźbą kary, „Palestra” 2004, nr 1–2.

Sobczak J., Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary uregulowane w Kodeksie karnym skarbowym, (w:) D. Korczyński, P. Jóźwiak, P. Herbowski (red.), Węzłowe zagadnienia prawa karnego skarbowego, Legalis 2017.

Stokłosa K., Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych na nowych zasadach a obecne

rozwiązania prawne. Wybrane zagadnienia, „Zeszyty Prawnicze” 2019, t. 19 (4).
<https://doi.org/10.21697/zp.2019.19.4.08>

Szewczyk A., Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych za przestępstwa skarbowe, „Monitor Podatkowy” 2004, nr 2.

Wiktoria Łucja Kabzińska

Działania polityczne i prawne Chin i Indii w odniesieniu do postanowień Porozumienia paryskiego oraz ustanowienia Funduszu Strat i Szkód (Loss and Damage Fund)

China Releases Carbon Allowance Trading Regulations, Latham & Watkins, Client Alert Commentary, 28.02.2024 r., nr 3234.

China's 14th five-year plan. Spotlighting climate and environment, United Nations Development Programme, 2021.

China diesel emissions standards, Climate and Clean Air Coalition, <https://www.ccacoalition.org/content/china-diesel-emissions-standards> (dostęp: 14.07.2024 r.).

China's Policies and Actions Addressing Climate Change 2024 Annual Report, Ministry of Ecology and Environment of the People's Republic of China, 2024.

China's Stage VI Emission Standard for Heavy-Duty Vehicles (Final Rule), International Council on Clean Transportation, 2018, https://theicct.org/wp-content/uploads/2021/06/China_VI_Policy_Update_20180720.pdf (dostęp: 14.03.2025 r.).

COP28 Presidency Unites the World on Loss and Damage, https://www.accordodiparigi.it/LossDamage_UAE.pdf (dostęp: 6.10.2025 r.).

Drosik A., Heidrich D., Ratajczak M., Wprowadzenie do zrównoważonego rozwoju. Podręcznik akademicki, BookEdit, Warszawa 2022.

Environment & Climate Change Laws and Regulations India 2024, Global Legal Group, <https://iclg.com/practice-areas/environment-and-climate-change-laws-and-regulations/india> (dostęp: 14.07.2024 r.). <https://doi.org/10.63090/IJJSRS/3049.0618.0004>

Faster Adoption and Manufacturing of Hybrid and Electric Vehicles (FAME) Scheme - Phase I & II, IEA, 7.01.2023 r., <https://www.iea.org/policies/12517-faster-adoption-and-manufacturing-of-hybrid-and-electric-vehicles-fame-scheme-phase-i-ii> (dostęp: 4.08.2024 r.).

Guoguang Wu, Climate Change in China's Governance: Agenda, Agents, and International Collaboration, Asia Society Policy Institute, New York, Washington, D.C. 2024, https://asiasociety.org/sites/default/files/2024-06/ClimateChinaGovernance_fin_web.pdf (dostęp: 6.10.2025 r.).

How much CO2 do countries in Asia Pacific emit?, IEA, <https://www.iea.org/regions/asia-pacific/emissions> (dostęp: 2.08.2024 r.).

Income protection and early warning systems: How India is building climate resilience, World Economic Forum, 2024, <https://www.weforum.org/stories/2024/08/income-insurance-india-climate-resilience> (dostęp: 3.04.2025 r.).

Kugiel P., Od marudera do lidera, "Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych" 2021, nr 82.

Kugiel P., Wnukowski D., G20 po szczycie w Nowym Delhi - sukces Indii i państw rozwijających się, "Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych" 2023, nr

132. Law of the People's Republic of China on Administration of Activities of Overseas Nongovernmental Organizations, GWBMA, 23.07.2020 r., <https://www.registrationchina.com/articles/law/administration-of-activities-of-overseas-ngo-in-china> (dostęp: 10.03.2025 r.).

Leiserowitz A. i in., Climate Change in India Mind, Yale University, New Haven, CT 2022. Pastucha T., COP28 - ambicja i adaptacja, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 14.12.2023 r., nr 54, <https://www.pism.pl/publikacje/cop28-ambicja-i-adaptacja> (dostęp: 6.10.2025 r.).

Przychodniak M., Ambitne plany a gospodarczy pragmatyzm - ChRL wobec zmian klimatycznych, "Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych" 2021, nr 179.

Purkayastha D., Sikka A., Developing a Legal and Regulatory Framework for Low Carbon Transition of Indian economy on the path to Net Zero, 2024, <https://www.climate-policyinitiative.org/developing-a-legal-and-regulatory-framework-for-low-carbon-transition-of-indian-economy-on-the-path-to-net-zero/> (dostęp: 4.08.2024 r.).

RESULTS. Monitoring Climate Mitigation Efforts of 63 Countries plus the EU - covering more than 90% of the Global Greenhouse Gas Emissions 2024, CCPI, Climate Change Performance Index, <https://ccpi.org/wp-content/uploads/CCPI-2024-Results.pdf> (dostęp: 4.08.2024 r.).

Status of Pledges and Contributions (Initial Resource Mobilization), Green Climate Fund, 2024, <https://www.greenclimate.fund/sites/default/files/document/2024-status-pledges-website-june-30.pdf> (dostęp: 4.08.2024 r.).

Trading economics, <https://tradingeconomics.com/india/gdp-growth-annual> (dostęp: 4.08.2024 r.).

U.S.-India Climate and Clean Energy Agenda 2030 Partnership. Responsible oil and gas pillar. September 2021, U.S.-India Climate Strategic Clean Energy Partnership, https://www.energy.gov/sites/default/files/2021-09/SCEP%20Pillars_Accomplishments.pdf (dostęp: 5.08.2024 r.).

Wang B., Yu J., Wu R., Achieving Carbon Neutrality in China: Legal and Policy Perspectives, Xi'an 2022. <https://doi.org/10.3389/fenvs.2022.1043404>

What are the main sources of CO2 emissions in Asia Pacific?, IEA, <https://www.iea.org/regions/asia-pacific/emissions#what-are-the-main-sources-of-co2-emissions-in-asiapacific> (dostęp: 14.07.2024 r.).

Yin I., Coal still accounted for nearly 60% of China's electricity supply in 2023: CEC, S&P Global, 31.01.2024 r., <https://www.spglobal.com/commodity-insights/en/news-research/latest-news/energy-transition/013124-coal-still-accounted-for-nearly-60-of-chinas-electricity-supply-in-2023-cec> (dostęp: 14.07.2024 r.).

Yin I., COP28: China to release 2030, 2035 national climate targets in 2025, S&P Global, 2.12.2023 r., <https://www.spglobal.com/commodity-insights/en/news-research/latest-news/energy-transition/120223-cop28-china-to-release-2030-2035-national-climate-targets-in-2025> (dostęp: 14.07.2024 r.).

Zhou D., China's environmental vertical management reform: An effective and sustainable way forward or trouble in itself?, "Laws" 2020, t. 9 (2), <https://www.mdpi.com/2075-471X/9/4> (dostęp: 4.04.2025 r.).
<https://doi.org/10.3390/laws9040025>

Julia Perendyk¹

Prawo do pozostania dla przymusowych migrantów klimatycznych

Aleinikoff T.A., The Reverse of Climate Migration: Should There Be a Right Not to Be Displaced amid Climate Change?, Migrationpolicy.org, 15.11.2024 r., <https://www.migrationpolicy.org/multimedia/reverse-climate-migration-should-there-be-right-notbe-displaced-amid-climate-change> (dostęp: 24.03.2025 r.).

Biehler N., Knapp N., Koch A., Displacement and migration in the international climate negotiations: Loss and damage debate offers new scope for action, Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP), Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit, SWP Comment 2023/C 56.

Bułgajewski H., Lasy i ludność tubylcza Brazylii w konfrontacji z polityką i chciwością, Ziemia na Rozdrożu, 9.10.2017 r., <https://ziemianarozdrozu.pl/lasy-i-ludnosc-tubylcza-brazyliei-w-konfrontacji-z-polityka-i-chciwoscia/> (dostęp: 25.02.2025 r.).

Docherty B., Giannini T., Confronting a rising tide: A proposal for a Convention on Climate Change Refugees, "Harvard Environmental Law Review" 2009, t. 33 (2).

Duvic-Paoli L.-A., Principle of prevention, "The Oxford Encyclopedia of EU Law" 2022, <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law-oeel/law-oeel-e113> (dostęp: 24.02.2025 r.).

Fajardo V., Huffman A., Villa Z.L., Reassessing Common But Differentiated Responsibilities and Respective Capabilities: Climate Finance and the Paris Agreement at COP29, Völkerrechtsblog, 12.11.2024 r., <https://voelkerrechtsblog.org/reassessing-common-but-differentiated-responsibilities-and-respective-capabilities/> (dostęp: 26.02.2025 r.).

Groszkowska K., Migracje klimatyczne, Biuro Analiz Sejmowych, "INFOS" 2020, nr 12(278).

Heidrich D., Migracje a zrównoważony rozwój, (w:) A. Drosik, D. Heidrich, M. Ratajczak (red.), Wprowadzenie do zrównoważonego rozwoju. Podręcznik akademicki, Scholar, Warszawa 2022.

Internal Displacement Monitoring Centre, GRID 2024. Global Report on Internal Displacement, Geneva 2024.

Iyer M.V., Schewel K., Articulating and claiming the right to stay in the context of climate change, "Georgetown Immigration Law Journal" 2024, t. 38 (2).

Katkowski K., Migranci klimatyczni często nie zdają sobie sprawy, że to klimat wygania ich z domów [wywiad], OKO.press, 30.05.2024 r., <https://oko.press/migranci-klimatyczni--wywiad> (dostęp: 22.03.2025 r.).

Krajewski P., Migracje i zmiany klimatyczne. Otwarty problem statusu migrantów środowiskowych w prawie krajowym i międzynarodowym, "Journal of Modern Science" 2022, t. 1 (48), <https://doi.org/10.13166/jms/149205>

Lavelle M., By 2050, 200 Million Climate Refugees May Have Fled Their Homes. But International Laws Offer Them Little Protection, "Inside Climate News", 2.11.2021 r., <https://insideclimatenews.org/news/02112021/climate-refugees-international-law-cop26/> (dostęp: 22.03.2025 r.).

McDermott R., Gibbons P., Human rights and proactive displacement: Determining the appropriate balance between the duty to protect and the right to remain, "Disasters" 2017, nr 41 (3), <https://doi.org/10.1111/disa.12217>

Mirowski J., Dhaka tonie w ludziach. Czy uda się zatrzymać migracje klimatyczne w Bangladeszu?, OKO.press, 7.04.2024 r., <https://oko.press/bangladesz-dhaka-klimat-migranci-klimatyczni> (dostęp: 24.02.2025 r.).

Natano K., The Climate Crisis Is Making the Pacific Islands Unlivable. Who Will Help Preserve Our Nations?, "Time", 28.09.2022 r., <https://time.com/6217104/climate-crisis-pacific-islands-uninhabitable> (dostęp: 27.02.2025 r.).

Nguyen Hoang Anh Q.J., Are 'Climate Refugees' Compatible with the 1951 Refugee Convention, E-International Relations, 13.08.2024 r., <https://www.e-ir.info/2024/08/13/are-climate-refugees-compatible-with-the-1951-refugee-convention/> (dostęp: 24.03.2025 r.).

Pachocka M., Misiuna J., Migracje międzynarodowe - dylematy definicyjne i poznawcze. Przykłady z Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych, (w:) J. Osiński (red.), Współczesny Matrix? Fikcja w życiu gospodarczym, politycznym i społecznym, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2015.

de Sadeleer N., The principles of prevention and precaution in international law: two heads of the same coin?, (w:) Handbook on International Environmental Law, Edgar Elgar, London 2010. <https://doi.org/10.4337/9781849807265.00017>

Stavropoulou M., The Question of a Right Not to Be Displaced, "Proceedings of the Annual Meeting American School of International Law" 1996, t. 90, <https://doi.org/10.1017/S0272503700087115>.

Thomas A., Could a Loss and Damage Fund Compensate Climate Migrants?, Migrationpolicy.org, 26.03.2024 r., <https://www.migrationpolicy.org/multimedia/loss-and-damage--climate-migrants> (dostęp: 24.03.2025 r.).

White R., Climate Change and the Geographies of Eccocide, (w:) M. Bowden, A. Harkness (red.), Rural Transformations and Rural Crime International Critical Perspective in Rural Criminology, Bristol University Press, Bristol 2022. <https://doi.org/10.2307/j.ctv2sjj0c4.12>

Zasady wspólnotowego prawa ochrony środowiska, "Encyklopedia Leśna", [bd.], <https://encyklopedialesna.com/haslo/zasady-wspolnotowego-prawa-ochrony-srodowiska/> (dostęp: 24.02.2025 r.).

Kamil Wojnowski

Czy potrzebujemy V konwencji genewskiej? O problemach ochrony środowiska naturalnego na gruncie międzynarodowego prawa humanitarnego

Antoine P., International humanitarian law and the protection of the environment in time of armed conflict, "International Review of the Red Cross" (1961-1997) 1992, t. 32, nr 291. <https://doi.org/10.1017/S002086040007114X>

Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda), <https://www.icj-cij.org/case/116> (dostęp: 13.09.2024 r.).

Austin J.E., Bruch C.E. (red.), The Environmental Consequences of War. Legal, Economic, and Scientific Perspectives, Cambridge University Press, Cambridge 2000. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511522321>

Bodansky D., Legal Regulation of the Effects of Military Activity on the Environment, Federal Environmental Agency, Berlin 2003.

Bouvier A., Protection of the natural environment in time of armed conflict, "International Review of the Red Cross" 1991, nr 285. <https://doi.org/10.1017/S0020860400072557>

Bouvier A.A., Sassòli M., How Does Law Protect in War?, International Committee of the Red Cross, Geneva 2006.

Falkowski Z., Marcinko M. (red.), Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych, Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2014.

Fleck D. (red.), *The Handbook of International Humanitarian Law*, Oxford University Press, Oxford 2008.

Guidelines on the Protection of the Natural Environment in Armed Conflict. Rules and Recommendations Relating to the Protection of the Natural Environment under International Humanitarian Law, with Commentary, International Committee of the Red Cross, Geneva 2020.

Halpern M., Protecting vulnerable environments in armed conflict: Deficiencies in international humanitarian law, "Stanford Journal of International Law" 2015, t. 51, nr 2.

Heller K.J., Lawrence J.C., The limits of Article 8(2)(b)(iv) of the Rome Statute, the first ecocentric environmental war crime, "Georgetown International Environmental Law Review" 2007, t. 20.

Henckaerts J.M., Studium poświęcone zwyczajowemu międzynarodowemu prawu humanitarnemu: wkład w zrozumienie i poszanowanie zasad prawa dotyczących konfliktu zbrojnego, Ośrodek Upowszechniania Międzynarodowego Prawa Humanitarnego przy Zarządzie Głównym Polskiego Czerwonego Krzyża, Warszawa 2006.

Hulme K., Taking care to protect the environment against damage: a meaningless obligation?, "International Review of the Red Cross" 2010, t. 92, nr 879.
<https://doi.org/10.1017/S1816383110000512>

Hulme K., Hessami E.B., New Legal Protections for the Environment in relation to Armed Conflict, IUCN, 16.07.2022 r., <https://www.iucn.org/story/202207/new-legal-protections-environment-relation-armed-conflict> (dostęp: 13.09.2024 r.).

International Law Commission, Summaries of the Work of the International Law Commission, 15.02.2024 r., https://legal.un.org/ilc/summaries/8_7.shtml (dostęp: 13.09.2024 r.).

Madej M., Pronińska K., Konflikty zbrojne, (w:) R. Kuźniar i in., Bezpieczeństwo międzynarodowe, Scholar, Warszawa 2022.

Namhee K., Legal regulation on protection of environment in times of non-international armed conflict: A preliminary study of the classification of armed conflict, "Kansai University Review of Law and Politics" 2019, t. 40.

Pantazopoulos S., Protection of the environment during armed conflicts: An appraisal of the ILC's work, "Questions of International Law" 2016, t. 34.

Payne C.R., Protection of the Natural Environment, (w:) B. Saul, D. Akande (red.), *The Oxford Guide to International Humanitarian Law*, Oxford University Press, Oxford 2020.
<https://doi.org/10.1093/law/9780198855309.003.0009>

Protecting the Environment During Armed Conflict. An Inventory and Analysis of International Law, United Nations Environment Programme, Nairobi 2009.

Reyhani R., Protection of the environment during armed conflict, "Missouri Environmental Law and Policy Review" 2006, t. 14, nr 2.

Schmitt M.N., Humanitarian law and the environment, "Denver Journal of International Law and Policy" 2000, t. 28, nr 3.

Stockholm International Peace Research Institute, SIPRI Yearbook 2024: Armaments, Disarmament and International Security, Oxford University Press, 2024,
https://www.sipri.org/sites/default/files/2024-06/yb24_summary_en_2_1.pdf (dostęp: 23.03.2025 r.). <https://doi.org/10.1093/sipri/9780198930570.002.0008>

van Steenberghe R., The interplay between international humanitarian law and international environmental law: Towards a comprehensive framework for a better protection of the environment in armed conflict, "Journal of International Criminal Justice" 2022, t. 20, nr 5. <https://doi.org/10.1093/jicj/mqac062>

Karolina Balcarek

Status ofiary skutków zmian klimatycznych w świetle przełomowego wyroku Wielkiej Izby ETPC w sprawie Verein KlimaSeniorinnen Schweiz i inni przeciwko Szwajcarii (skarga nr 53600/20)

Boyle A., Human rights and the environment: Where next?, "The European Journal of International Law" 2012, t. 23 (3). <https://doi.org/10.1093/ejil/chs054>

Chmielarz-Grochal A., Wyrok ETPC (Wielka Izba) z dnia 9 kwietnia 2024 r. w sprawie Verein KlimaSeniorinnen Schweiz i inni przeciwko Szwajcarii (skarga nr 53600/20), "Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego" 2024, nr 3.

Ciechanowicz-McLean J., Prawo człowieka do życia w odpowiednim ekologicznie środowisku, (w:) A. Barczak, M.M. Kenig-Witkowska, M. Stoczkiewicz (red.), Współczesne wyzwania prawa ochrony klimatu, Wolters Kluwer, Warszawa 2024.

Hösli A., Rehmann M., Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and Others v. Switzerland: The European Court of Human Rights' Answer to Climate Change, "Climate Law" 2024, t. 14 (3-4), <https://doi.org/10.1163/18786561-bja10055>

Jendrośka J., The substantive right to environment and the procedural environmental rights under the Aarhus Convention - Part I, "Opolskie Studia Administracyjno-Prawne" 2023, t. 21 (2), <https://doi.org/10.25167/osap.5404>

Jendrośka J., The substantive right to environment and the procedural environmental rights under the Aarhus Convention - Part II, "Opolskie Studia Administracyjno-Prawne" 2024, t. 22 (2), <http://dx.doi.org/10.25167/osap.5633>.

Jungfleisch J., Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and Others v. Switzerland - Starting Point for the Future Climate Protection in Europe, "Modern Issues of Rule of Law" 2023, nr 3, <https://doi.org/10.17176/20240418-183401-0>.

Keller H., Heri C., The future is now: Climate cases before the ECtHR, "Nordic Journal of Human Rights" 2022, t. 40, <https://doi.org/10.1080/18918131.2022.2064074>.

Mariconda A., Victim Status of Individuals in Climate Change Litigation before the ECtHR, "The Italian Review of International and Comparative Law" 2023, t. 3 (2). <https://doi.org/10.1163/27725650-03020006>

Maurici J., The Aarhus Convention and the European Convention on Human Rights - Part 2, Landmark Chambers blog, analiza roli Konwencji z Aarhus w orzeczeniu ETPC (Verein KlimaSeniorinnen Schweiz v Switzerland), 10 kwietnia 2024 r., <https://www.landmarkchambers.co.uk/news-and-cases/30-the-aarhus-convention-and-the-european-convention-on-human-rights-part-2> (dostęp: 2.09.2025 r.).

Pedersen O.W., Disruption, Special Climate Considerations, and Striking the Balance, "American Journal of International Law" 2025, t. 119 (1), <http://dx.doi.org/10.1017/ajil.2024.66>.

Pedersen O.W., The European Court of Human Rights and International Environmental Law, (w:) J. Knox, K. Pejani (red.), The Human Right to a Healthy Environment, Cambridge University Press, Cambridge 2018, <https://doi.org/10.1017/9781108367530>

Pedersen O.W., Human Rights and Climate Change - Finally!, EJIL: Talk! Blog, "European Journal of International Law", 22.09.2020 r. <https://doi.org/10.1017/ajil.2024.66>

Savaresi A., Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and Others v Switzerland: Making Climate Litigation History, "Review of European, Comparative & International Environmental Law" (RECIEL) 2025, t. 34 (1), <https://doi.org/10.1111/reel.12612>.

Stoyanova V., KlimaSeniorinnen and the Question(s) of Causation, Verfassungsblog,

7.05.2024 r., <https://verfassungsblog.de/klimaseniorinnen-and-the-questions-of-causation/> (dostęp: 1.04.2025 r.).

Wróbel A., (w:) L. Garlicki (red.), Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, t. II, Komentarz do artykułów 19-59 oraz Protokołów dodatkowych, C.H. Beck, Warszawa 2011.

Zaręba S., Precedens w europejskim orzecznictwie dotyczącym ochrony klimatu, "Biuletyn PISM" 2024, nr 71 (2881), <https://www.pism.pl/publikacje/precedens-w-europejskim-orzecznictwie-dotyczacym-ochrony-klimatu> (dostęp: 1.04.2025 r.).

Adrianna Skupień, Izabela Walkiewicz

Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka jako pośrednia forma ochrony środowiska

Boyle A., Human rights and the environment: Where next?, "The European Journal of International Law" 2012, t. 23 (3). <https://doi.org/10.1093/ejil/chs054>

Council of Europe, Environment, Thematic Factsheet, May 2023, <https://rm.coe.int/thematic-factsheet-environment-eng/1680a00c09> (dostęp: 15.09.2024 r.).

Council of Europe, Protecting the environment using human rights law, [2025], <https://www.coe.int/en/web/portal/human-rights-environment> (dostęp: 27.12.2024 r.).

ECHR Overview 1959-2020, Public Relations Unit of European Court of Human Rights, Rada Europy, Strasburg 2021.

Gronowska B., O prawie do środowiska w systemie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka - refleksje na tle najnowszego orzecznictwa strasburskiego, "Przegląd Prawa Ochrony Środowiska" 2014, nr 1. <https://doi.org/10.12775/PPOS.2014.007>

Jendrośka J., The substantive right to environment and the procedural environmental rights under the Aarhus Convention - Part II, "Opolskie Studia Administracyjno-Prawne" 2024, nr 22 (2). <https://doi.org/10.2167/osap.5633>

Kobylarz N., Overview of Environmental Case-Law of the ECtHR, (w:) Human Rights for the Planet. Proceedings of the High-Level International Conference on Human Rights and Environmental Protection, Strasbourg, 5 October 2020, Council of Europe.

Lambert E., The Environment and Human Rights. Introductory Report to the High-Level Conference Environmental Protection and Human Rights, Strasbourg, 27 February 2020, prepared at the request of the Steering Committee for Human Rights (CDDH).

Machińska H., Czy prawo do życia w zdrowym środowisku to prawo przyszłości?, (w:) A. Bodnar, A. Płoszka (red.), Wokół kryzysu praworządności, demokracji i praw człowieka. Księga jubileuszowa Profesora Mirosława Wyrzykowskiego, Wolters Kluwer, Warszawa 2020.

Machińska H., Europejska Konwencja Praw Człowieka jako instrument ochrony praw jednostki w związku z zanieczyszczeniem środowiska, "Europejski Przegląd Sądowy" 2014, nr 1.

Manual on Human Rights and the Environment (3rd edition), Rada Europy, 2022, <https://rm.coe.int/manual-environment-3rd-edition/1680a56197> (dostęp: 15.09.2024 r.).

Morrow K., New Frontiers: Europe, Human Rights, and the Environment - The Continuing Need for Innovation, (w:) E. Daly, L. Kotze, J. May, C. Soyapi (red.), New Frontiers in Environmental Constitutionalism, UNEP, 2017.

Pedersen O., European Environmental Human Rights and Environmental Rights: A Long Time Coming?, "Georgetown International Environmental Law Review" 2008, t. 21 (1). Podręcznik prawa europejskiego dotyczącego dostępu do wymiaru sprawiedliwości,

Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej, Rada Europy, Luksemburg 2016, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-ecthr-2016-handbook-on-access-to-justice_pl.pdf (dostęp: 27.08.2025 r.).

Pogodziński C., Prawo do środowiska naturalnego w orzecznictwie ETPCz - między uprawnieniem jednostki a interesem ogółu, "Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego" 2009, t. VII, numer specjalny.

de Sadeleer N., Enforcing EUCHR principles and fundamental rights in environmental cases, "Nordic Journal of International Law" 2012, t. 81 (1). <https://doi.org/10.1163/157181011X618758>

Setzer J., Higham C., Global Trends in Climate Change Litigation: 2023 Snapshot, Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment, Centre for Climate Change Economics and Policy, London School of Economics and Political Science, London 2023.

Stoczkiewicz M., Prawo ochrony klimatu w kontekście ochrony praw człowieka, Wolters Kluwer, Warszawa 2021.

Anastazja Drapata

Szkoda kosmiczna jako zbrodnia przeciwko środowisku

Aganaba T., If a satellite falls on your house, space law protects you - but there are no legal penalties for leaving junk in orbit, The Conversation, 17.05.2021 r., <https://theconversation.com/if-a-satellite-falls-on-your-house-space-law-protects-you-but-there-are-no-legal-penalties-for-leaving-junk-in-orbit-160757> (dostęp: 14.09.2024 r.).

Baiocchi D., Wesler W., Confronting Space Debris. Strategies and Warnings from Comparable Examples Including Deepwater Horizon, RAND, Santa Monica 2010. <https://doi.org/10.64628/AAI.xxnfac9dw>

Baker M., NASA Astronaut Anne McClain Accused by Spouse of Crime in Space, "New York Times", 23.08.2019 r., <https://www.nytimes.com/2019/08/23/us/astronaut-space-investigation.html> (dostęp: 24.11.2024 r.).

Catchpole J., Garrity H., NASA sued for space debris in potentially precedent setting case, FootAnstey, 28.06.2024 r., <https://www.footanstey.com/our-insights/articles-news/nasa-sued-for-space-debris-in-potentially-precedent-setting-case/> (dostęp: 24.08.2025 r.).

Cohen A.F., Cosmos 954 and the international law of satellite accidents, "Yale Journal of International Law" 1984, t. 10.

Deplano R., The Peaceful Settlement of Space Disputes, (w:) D. Franchini, N. Tsagourias, R. Buchan (red.), The Changing Character of International Dispute Settlement: Challenges and Prospects, Cambridge University Press, Cambridge 2023. <https://doi.org/10.1017/9781009076296.022>

Faleti J., Africa among Potential Debris Crash Sites from Chinese Rocket, Space in Africa, 28.06.2022 r., <https://spaceinafrica.com/2022/07/28/africa-among-potential-debris-crash-sites-from-chinese-rocket/> (dostęp: 24.11.2024 r.).

van Huis S.C., Environmental crimes brought before ICJ and ICC Tribunals: A Distant Prospect?, Binus, 5.11.2019 r., <https://business-law.binus.ac.id/2019/11/05/environmentalcrimes-brought-before-icj-and-icc-tribunals-a-distant-prospect/> (dostęp: 5.10.2024 r.).

Kim D. (red.), Global Issues Surrounding Outer Space Law and Policy, IGI Global, Hershey 2021.

Kosarzycki R., Astrokryminalistyka? Naukowcy już sprawdzają, jak badać dowody zbrodni w przestrzeni kosmicznej, Focus.pl, 25.03.2024 r., <https://www.focus.pl/artykul/astrokryminalistyka-krew-w-kosmosie> (dostęp: 21.08.2024 r.).

Lampkin J., White R., Space Criminology: Analysing Human Relationships with Outer Space, Palgrave Macmillan, 2023. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-39912-1>

Nowak E., Ekobójstwo. Ku nowej kategorii międzynarodowego prawa karnego, "Przegląd Sejmowy" 2023, nr 4 (177). <https://doi.org/10.31268/PS.2023.198>

Padavic-Callaghan K., Quantum sensors could detect space debris from its gravitational pull, "New Scientist", 30.05.2023 r., <https://www.newscientist.com/article/2375705-quantum-sensors-could-detect-space-debris-from-its-gravitational-pull/> (dostęp: 13.06.2023 r.).

Pelton J.N., New Solutions for the Space Debris Problem, Springer International Publishing, 2015. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-17151-7>

Sachdeva G.S., Crimes in Outer Space: Perspectives from Law and Justice, Springer Nature Singapore, 2023. <https://doi.org/10.1007/978-981-99-3265-8>

Sainato M., US family sues Nasa for \$80,000 in damages after space debris hits home, "The Guardian", 22.06.2024 r., <https://www.theguardian.com/us-news/article/2024/jun/22/florida-family-sues-nasa-space-debris> (dostęp: 24.11.2024 r.).

Stech B., Katastrofa radzieckiego satelity Kosmos 954. Radioaktywne szczątki skażyły ogromny obszar, Spider'sWeb, 25.02.2024 r., <https://spidersweb.pl/2024/02/katastrofa-radzieckiego-satelity-radioaktywne-szczatki.htm> (dostęp: 10.03.2025 r.).

Szewczyk P., Zasady odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez obiekt kosmiczny wyniesiony przez Rzeczpospolitą Polską w przestrzeń kosmiczną, "Acta Iuridica Resoviensia" 2022, nr 4 (39). <https://doi.org/10.15584/actaires.2022.4.18>

UNOOSA, Compendium of space debris mitigation standards adopted by States and international organizations, 23.03.2023 r., https://www.unoosa.org/res/oosadoc/data/documents/2023/aac_105c_22023crp/aac_105c_22023crp_39_0_html/AC105_C2_2023_CRP3_9E.pdf (dostęp: 24.11.2024 r.).

US issues first-ever fine for space junk after TV company leaves satellite in the wrong place, Euronews Green, 3.10.2023 r., <https://www.euronews.com/green/2023/10/03/us-issues-first-ever-fine-for-space-junk-after-tv-company-leaves-satellite-in-the-wrong-pl> (dostęp: 24.11.2024 r.).

Viikari L., International Law Association's Draft Convention on the Settlement of Disputes related to Space Activities, "Arbitration.ru Magazine", March-April, 2021, https://journal.arbitration.ru/upload/iblock/d12/Arbitration_ru_N2_26_March_April2021.pdf (dostęp: 5.10.2024 r.).

Zawada K., Zderzenie satelitów, Urania. Postępy Astronomii, 23.02.2009 r., <https://www.urania.edu.pl/wiadomosci/zderzenie-satelitow> (dostęp: 10.03.2025 r.).

Zdefiniowano termin "ekobójstwo". Czy zbrodnie przeciwko środowisku zostaną zrównane ze zbrodniami wojennymi?, Teraz Środowisko, 22.09.2025 r., <https://www.teraz-srodowisko.pl/aktualnosci/definicja-termin-ekobojstwo-10508.html> (dostęp: 14.09.2024 r.).

de Zwart M., Henderson S. (red.), Commercial and Military Uses of Outer Space, Springer Nature Singapore, 2021. <https://doi.org/10.1007/978-981-15-8924-9>